

וכן לאידך גיסא, זכות אבות העומדת לבנים, ענינה טבע המוטבע בבן מכח האב — כפי שהאריך במכתב מאליהו ח"א עמ' 10, וכן בשעורי דעת ח"א עמ' 203-205. וע"ע תפארת ישראל למהר"ל פרק לח.

— למדים אנו מכאן כי ביותר צריך האדם לזוהר שלא להכשל באותן עונות שאביו נכשל בהן — למען לא יזכרו עליו עונות אבותיו (עפ"י חפץ חיים עה"ת — תשא לד,ז).

'מלמד שכולן ערבים זה בזה' — רצה לומר, כולם מעורבין ומעורין זה בזה, כי שורש אחד לכולם. ולכן כאשר באה לעולם איזו התעוררות לטובה מצד הקדושה, אותה התעוררות קיימת בכל אחד ואחד מבני ישראל, אלא שהיא פועלת אצל כל אחד לפי ערכו; הצדיק מתעורר לעבודת ה' בחשק גדול ובקדושה רבה, ושאינו צדיק מתעורר מעט, ואפילו רשע גמור הוא מתעורר באיזה הרהור תשובה, הגם שהוא רגעי, מ"מ קיימת גם בו התעוררות מה, ויכול להיות שעל ידה יחזור בתשובה שלמה. וכן להפך, כאשר באה איזו התעוררות מצד היצר הרע — הריהי באה לכל אחד ואחד; הרשע נכשל על ידה בפועל, והצדיק גם כן נכשל באיזה הרהור לפי שעה (מהבעש"ט. מובא בספר דברי משה שמיני; גנזי יוסף תשא; באר מים חיים ויקרא ב, ועוד). על ענין כלל ישראל כנפש אחת אחודה, ועל הקשר וההשפעה ההדדית של היחידים זה על זה — ע"ע: תומר דבורה; ספר התניא פרק לב; צדקת הצדיק קנט; שמירת הלשון — שער התבונה, ה; שעורי דעת (טלז) ח"א עמ' 152-157; אגרת מהחזו"א שבסו"ס 'דינים והנהגות'.

דף כח

תרשים לפסולי עדות מחמת קורבת משפחה, מאת הרב יעקב לוי שליט"א — ראה בירחון 'אור תורה' כסלו תשנ"ה.

'קרובי האם מנלן? אמר קרא: אבות אבות תרי זמני, אם אינו ענין לקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם' — הרמ"א (בחו"מ לג, ב) הביא בשם הרמב"ם (עדות יג, א) שקרובי האם אינם פסולים אלא מדרבנן. ואולם הש"ך (שם) נקט לעיקר כדעת האומרים שהוא מן התורה. ונפקא מינה לענין עדי קדושין; אם פסולים מן התורה — אין כאן קדושין כלל, ואם מדרבנן — יש לחוש לקדושין, להצריכה גט (אה"ע מב, ה). וכתב הגרעק"א (בתשובה צד) שזה שהרמ"א חשש להחמיר בקרובי האם, שהם כשרים מן התורה — דוקא שלא במקום עיגון, אבל במקום עיגון — יש לסמוך על דעת רוב הראשונים להקל, שאין כאן קדושין כלל.

[ואף דעת הרמב"ם אינה ברורה כלל, שהרבה כתבו שהרמב"ם כדרכו קרא לנלמד באחד מי"ג מידות 'מדבריהם' או 'מדברי סופרים', אבל באמת הוא דין תורה. כן כתב התשב"ץ (ח"א קנא). וכן דעת הש"ך ועוד. וכן בשו"ת אבני נזר (אה"ע קלט, ג) נקט בבירור בדעת הרמב"ם שקרובי אם מדאורייתא, אלא שכתב דבר חדש, שאעפ"י שהוא מהתורה משמע ברמב"ם שהמקדש בעדים אלו צריכה גט. וטעם הדבר, לפי שאין פסולו מפורש בתורה הרי נראית כמקודשת, ולכך הצריכה חכמים גט. (וראה עוד בפירוט רב שיטת הפוסקים בזה [וכן בקרובים שע"י אישות, שגם הם נלמדו מדרשא] — בשו"ת יביע אומר ח"ו אה"ע י, ז).

וקרובי אם שעל ידי אישות — בשו"ת נודע ביהודה (תנינא, אה"ע עו) העלה שאף החולקים על הרמב"ם

מודים באלו שאינם פסולים מן התורה. ואולם בשו"ת אחיעזר (ח"ג יט. והביא שם מעוד אחרונים שכתבו כן) הראה שמפורש הדבר בראשונים (הרמב"ן כאן, החינוך, הריב"ש ועוד) שאף קרובי האם שעל ידי אישות, כגון אב חורג — פסולים מן התורה. וכן נקט שם לעיקר להלכה (וכדברים הללו כתב בשו"ת אבני נזר אה"ע קלט, ה-ח. ותרץ קו' הנוב"י).

יש מן האחרונים שהכריעו שמדין תורה עדות קרובי האם כשרה (ע' פסקי הלכות לרבי דוד מקרלין, פ"ד ער; זכר יצחק ח"א טו).

[בזכר יצחק שם באר את שיטת הרמב"ם, הנראית לכאורה תמוהה, הלא למדום מדרשא שהם פסולים, כשם שלמדו שהקרוב פסול בין לזכות בין לחובה, הכי נימא דאינו אלא מדרבנן? — אלא מקורו ממה שנחלקו בסוגיא האם ארוס כשר לעדות ארוסתו, וגם הפוסל לא פסל אלא משום קירוב הדעת, ולא פסל את קרובה — והלא לענין איסורי עריות הכל תלוי בקדושין, ומה טעם אין פסול קורבה בארוסה — אלא מכאן שאע"פ שהם 'קרובים', לא נפסלו אלא 'משפחתו', וכיון שמשפחת אם אינה קרויה 'משפחה' (כמו שלמדו ביש נוחלין), סובר הרמב"ם שלפיכך אינם מן התורה. וכן קרובי אישות אינם 'משפחתו' [מלבד אשתו גופא, שהיא כבעלה ממש מדאורייתא] ופסולם רק מדרבנן, ולא גזרו אלא בנשואה ולא בארוסה. ובשו"ת אבני נזר (אה"ע קלט, י) הרגיש בקושיות אלו, וכתב שיש לחלק בין איסורי עריות, התלויים בקנין-איסור, ובין פסולי עדות שהולכים אחר קנין-הממון שאינו חל אלא לאחר נישואין].

(ע"ב) 'בסורא אמרי: בעל כאשתו. בפומבדיתא אמרי: אשה כבעלה' — בסורא אמרו כן על מעשה שבא לידם בבעל חורגתו, ובפומבדיתא אמרו 'האשה כבעלה' על בעיה כעין דידן (תורא"ש. וע' בחדושי הנצי"ב פרוש אחר).

'מהו שיעיד אדם באשת חורגו... אשה כבעלה' — משמע שלולא טעם זה היה נאמן. ואם תאמר, לפי מה שפרש רש"י שמעיד על נכסי מלוג שלה, הלא בעדותו להעמיד נכסי מלוג בידיה, הוא נותן הנאה לחורגו שאוכל פירות למחר מאותם נכסים?

ומוכח מכאן (ומכמה מקומות) שנאמן אדם להעיד לאדם זר אע"פ שתגיע ממילא הנאה לקרובו. כי זה שקרוב פסול אינו משום חשש משקר אלא מגזרת מלך (כמו שאמרו בב"ב קנט), הלכך אין פסול אלא כשמעיד על קרובו ולא כשמעיד על אחר אע"פ שממילא תהא הנאה לקרובו (מחנה אפרים עדות א). לא הבנתי לפי"ז מה שכתב רש"י שבשאר קרובים לא נסתפקו, לפי שבניהם פסולים לו הלכך פסול אף לנשים מפני שהבנים ראויים לירש את אמן — והלא אין כאן עדות ישירה לבן, שעכשיו איננו שותף בנכסי אמו כלל.

'הכא משום אקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה' — אף על פי שפסול קורבה בעדות אינו מפני חשש שקר אלא גזרת מלך היא (כמפורש בב"ב קנט). שאינו מעיד לא לזכות ולא לחובת קרובו, אע"כ אמרו חכמים שהארוס, משום קורבת הדעת ונגיעתו בדבר הריהו כקרוב ופסול בין לזכות בין לחובה (עפ"י חדושי רבנו יונה. ומשמע לכאורה מדבריו שאינו פסול אלא מדרבנן. ואולם בפלפולא חריפתא (אות ו) משמע שגדר 'קרובים' דאורייתא — שפסולם מגזה"כ — היינו האישים שיש לגביהם קירוב הדעת, ואף הארוס בכלל. וע' במנחת חינוך (תקפט, א) שתמה על דברי הגמרא ונשאר ב'צע"ג).

ודוקא באירוסין ממש, אבל בשידוכין בעלמא אין פסול קורבה, אלא שפעמים ונחשב נוגע בדבר (הג"א; רמ"א חו"מ לג, ט).